

50. Lovö kyrka.

Pl. 33.

Runstenen blev funnen samtidigt med föregående, U 49. Nu rest på norra sidan av kyrktornet.

Röd sandsten. Höjd 1,13 m., bredd 0,86 m.

Inskrift:

+ iuan · stretn + merki + ok + rahnuor + eftiri boanta +
 5 10 15 20 25 30 35

Till läsningen: 8, 12 och 25 e äro tydligt stungna.

Senare delen av inskriften är klar: 16—36 **ok+rahnuor+eftiri boanda ok Ragnvor æftir boanda** [sinn] »och Ragnvor efter (sin) man». 11—15 **merki** är givetvis ordet 'märke'. I 1—4 **iuau** skulle man vilja finna namnet Johan, i så fall ett tidigt exempel på detta inlånade, kristna namn. Tolkningen blir givetvis oviss, så länge det följande ordet 5—10 **stretn** är otytt. Möjligen är detta ett tillnamn, svarande mot nno. *streiten* 'stridig, genstörtig, stram' (Ross), egentligen 'benägen för att *streita* (släpa och slita, anstränga sig, streta)'; jfr sv. dial. *stretig* (*stretug*) 'svår att komma överens med, omedgörlig, svår' (Rietz). Fno. *streita* finnes möjligen som tillnamn (Lind), och gården *Streitebakkene* i Hemsedal skall ha fått namn efter en man med tillnamnet *streiten* (*Norske Gaardnavne* 5, s. 131).

Var för sig synas inskrifterna på U 49 och U 50 icke ge någon mening. Det förefaller emellertid icke uteslutet, att de båda stenarna ha en sammanhängande inskrift. Under denna förutsättning och med hänsyn till att de uppenbarligen ha ristats av en för en dylik uppgift ovan man, kan man våga framställa följande tolkningsförslag:

Kættilfastr la(g)ði a(t) Joan stret(i)n mærki ok Ragnvor æftir boanda si(nn) Holmstæin.

»Kättilfast lade märkena efter Johan streten och Ragnvor efter sin man Holmsten.»

Man måste givetvis i så fall räkna med att på U 49 runan 3 **r** är fel för **n** samt att ett **k** utelämnats efter 24 **a**, ett **t** efter 27 **a** och ett skiljetecken efter 26 **i**.

Eller också:

Sigr(øðr), Holmstæinn, Kættilfastr la(g)ði a(t) Joan stret(i)n mærki ok Ragnvor æftir boanda.

»Sigröd, Holmsten, Kättilfast lade märkena efter Johan streten och Ragnvor efter (sin) man.»

51. Drottningsholm, Lovö sn.

Litteratur: B 283, L 362. J. Bureus, F a 6 s. 81 n:r 175 (Bureus' egen uppteckning), F a 5 n:r 89, F a 1 s. 22, F a 13 s. 14; J. Hadorph, Färentuna Häradz Runesténar (1680), n:r 1; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 253; O. Celsius, SR 1, s. 1; O. v. Dalin, Beskrifning på en Runsten vid Drottningsholm (1751); V. Dahlgren, Färentuna härad, 1851 (ATA); G. Stephens, ONRM 2, s. 624, 3, s. 320 f.; UFT h. 2 (1872), s. 41; E. Brate, Svenska runristare, s. 79.

Avbildningar: Leitz och Hadorph, träsnitt (hos Hadorph a. a., Peringskiöld a. a. och B 283); O. v. Dalin a. a.

Runstenen, som numera är försvunnen, stod enligt Hadorph vid »Drottningsholms Ladugård», enligt Peringskiöld »Vid Drottningsholms Ladugård på Lofön», enligt O. v. Dalin »vid ladugården på Drottningsholm». *Bautil* anger platsen: »Drottningsholms gärde». Hadorph uppger, att »ofwan dhenna Sten liggia någre ättehögar som icke gemena Bönder hafwa hint öfwer sig giöra, vthan förnämre män.» Ännu vid mitten av 1800-talet fanns stenen i behåll. Den

påträffades av lantmätare V. Dahlgren, efter långvarigt sökande, såsom »bro öfver ett åkerdike, helt nära stora allén vid Orangeriet». Tyvärr blev den ej tillvaratagen och rest. Enligt en uppgift i *Upplands Fornminnesförenings tidskrift* h. 2 (1872), lämnad av inspektoren på Drottningholm, skall den ha blivit söndersprängd.

Stenens höjd har varit c:a 4 alnar (2,4 m.), bredd över mitten c:a 1 aln 1 fot (0,8 m.).

Inskrift (enligt B 283):

ikulbiarn : ok · uibiarn : ok : hukbiarn : raistu : stain : at : guba : fapur : sin · onr +

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

Igulbiorn ok Vibbiorn ok Hugbiorn raistu stæin at Gubba, faður sinn.

»Igelbjörn och Vibjörn och Hugbjörn reste stenen efter Gubbe, sin fader.»

Till läsningen: Bureus saknar 1 i och 19—23 : **ok : huk**; 54—56 **onio**. — B 283: 4 i har en a-bistav snett över hst, liknar alltså en binderuna **al**. 40 **a** har bst endast t. v. (hos Bureus på båda sidor av hst: †). 42 **g** är stunget (även hos Bureus). 56 **r** är stupat; möjligen skall 54—56 läsas som vänderunor **oar**.

Igulbiorn är ett i uppländska inskrifter icke ovanligt mansnamn: L 54, 101, 195, 213, 625, 627 och 787. I Södermanland förekommer det även ett par gånger: Sö 2 och 141 (avse samme person), 229. Även i medeltida urkunder finnas några belägg. E. Hellquist (*Xenia Lidéniana*, 1912, s. 97) förmodar, att *Igulbiorn* ursprungligen är ett binamn, ett appellativum med samma betydelse som fsv. *ighulkutter* och isl. *igull* 'igelkott'. Det enkla *Igull* förekommer rätt ofta som namn; se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 106. — *Vibiorn* hör även till de mera vanliga mansnamnen under vikingatid och medeltid. Även i Norge synes det ha varit tämligen allmänt. — *Hugbiorn* är däremot endast känt från denna inskrift (och möjligen D 1: 135 **hubiarn**). Det är icke belagt från senare tid, ej heller från de andra nordiska länderna. Sammansättningar med *Hug-* äro överhuvud mycket få i det nordiska namnförrådet. Endast det gamla *Hugleikr* (fe. *Hygelac*, lat. *Chochilaicus*) synes ha någon spridning i Danmark och Norge under medeltiden. Det må anmärkas, att Hadorph transskriberar *Hulbiarn* trots teckningens **huk-**. Måhända är läsningen ej fullt säker; att Bureus saknar dessa runor, kan tyda på att ristningen varit skadad eller otydlig. Ett **hulbiarn** vore givetvis *Holmbiorn*, vilket är ett från flera inskrifter och från medeltida urkunder känt namn. — *Gubbi* är en kortform av *Guðbiorn*, liksom *Sibbi* av *Sigbiorn*, *Tobbi* av *Þorbiorn*, *Ambi* av *Ambiorn* m. fl. Samma efterled *-biorn* ingår sålunda i faderns och de tre sönerns namn (E. Wessén a. a., s. 10).

Liljegren har — i strid mot sina källor — 42—45 **kupa**; säkerligen är detta en medvetet gjord ändring för att få mening i inskriftens senare del: **at : kupa : fapur : sin · Oar +** Han uppfattar tydligen **Oar** som personnamn: »efter sin gode fader Oar». Det attributiva adjektivet borde emellertid med denna betydelse ha haft stark form och ha varit ställt efter substantivet. Ett namn *Oar* är okänt. — Även Brate vill läsa de sista runorna i inskriften som *oar* och anser, att det »torde vara gen. plur. *var* av 1 pers. pron. i stället för poss. pron. och utgöra ett förtydligande av **sin**»: »...efter Gubbe, fader sin, vår». Från svenska runinskrifter äro i varje fall inga paralleller till ett så egendomligt bruk av personligt pronomen kända. — Stephens läser (efter Dalins kopparstick) **on be**, vilket förefaller omöjligt. **on** anser han vara en ålderdomlig form av prep. *a* 'på' (eng. *on*, ty. *an*), och **be** »is apparently the dat. s. of the common word *bu(r)* or *by(r)*, hamlet, homestead... But what particular farm of Lofö this **be** was, I do not know». — Av en jämförelse mellan Bureus' och Hadorphs läsningar framgår, att stället har varit otydligt. Gemensamt för de båda läsningarna är de första runorna **on**. I stället för det stupade **r** skall måhända läsas **is**, därefter **a** (Bureus **o**, Leitz +) och **n**. Sålunda **onisan**, ack. av adj. *onæiss*, isl. *úneiss* 'ansedd, aktad'.

På stenen finnas två djurbilder. Bureus har uppfattat dem som två enhörningar. Stephens förmodar, att det är två hundar.

Enligt Brates mycket sannolika förmodan är ristningen utförd av Ärnfast (se U 41, 43, 79, 123).

Det förtjänar erinras om att det var denna runsten, som blev utgångspunkten för Olof von Dalins skämtsamma »Beskrifning på en Runsten vid Drottningholm, som kan tjena till upplysning i Loföiska Historien». Den lilla skriften, som trycktes endast i ett fåtal exemplar, är tillägnad konung Adolf Fredrik på hans namnsdag den 18 juli 1751 av en fingerad Olavus Björnerus, Antiquarius Lovöensis. Den utgör en hyllning åt kungaparet på samma gång som ett elakt skämt med den rudbeckianske forskaren E. J. Björner. Man får väl förmoda, att föremålet för den parodiska kommentaren, »en vördig sten, den ännu vackra runor pryda», var välkänt för det höga herrskapet. Tyvärr har ej Dalins i förbigående gjorda påpekande, att detta uråldriga minnesmärke låg på sned och framdeles kommer att göra det ännu mer, »så framt ej en nådig hand behagar låta ställa det åter på fötter», kunnat hindra, att runstenen i senare tid har försvunnit.

Däremot saknar Dalins avbildning självständigt värde, då den, åtminstone vad runorna angår, knappast torde vara gjord efter originalet utan är en kalkering av Hadorphs och Leitz' träsnitt. Den är visserligen »an excellent copperplate engraving», men f. ö. förtjänar den knappast det höga beröm, som den får av Stephens: »There can be little doubt of its absolute correctness, partly because it is the same as the old woodcut in Bautil ... but still more because the King and Queen, who saw the stone every day for months together when living at Drottningholm, and were specially interested in it, would at once have detected and resented any attempt to falsify the inscription.» Det är med säkerhet att överskatta Adolf Fredriks och Lovisa Ulrikas intresse för de Lovöiska antikviteterna.

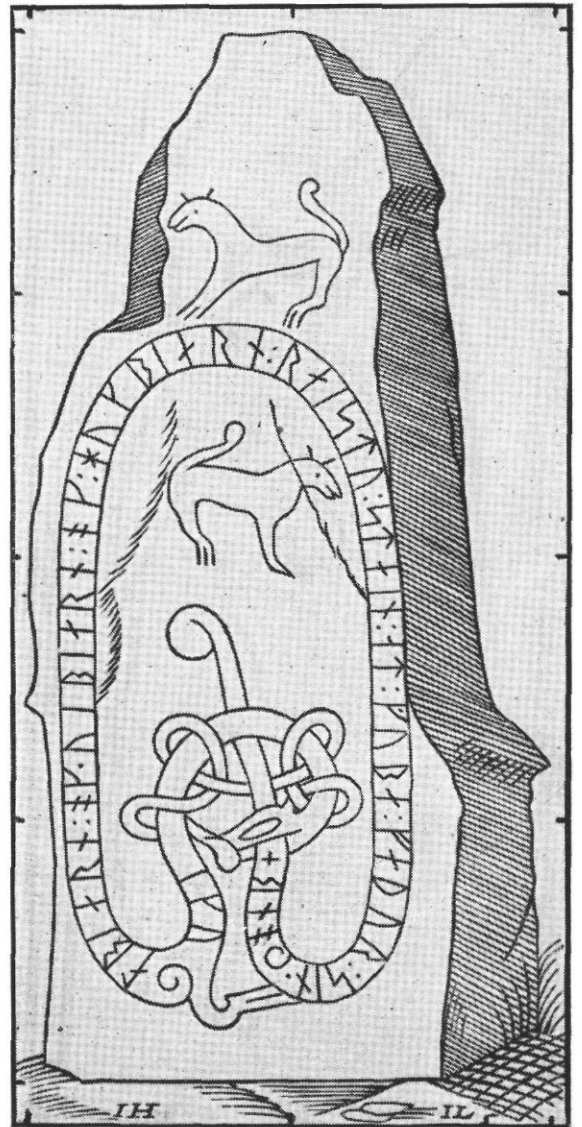

Fig. 39. U 51. Drottningholm, Lovö sn.
Efter B 283.

52. Edeby, Lovö sn.

Pl. 31, 34.

Litteratur: D 2:71. E. J. Björner, *Swea Rikes Häfda Ålder* (1748), s. 140, 181; R. Dybeck, *Svenska runurkunder* 2 (1857), s. 15 not, *Mälarens öar* (1861), s. 16; UFT h. 2 (1872), s. 41; E. Brate, *Anteckningar (ATA); Stockholmstraktens natur- och kulturminnen* (1935), n:r 290.

Äldre avbildningar: Dybeck a. a.; Brate (ATA).

Ristningen finnes i en berghäll i den västra sluttningen av en skogklädd höjd, benämnd Hednakullen, omkring 250 m. Ö om landsvägen Stockholm—Svartsjö. Från landsvägen utgår i närheten av Edeby gård en mindre väg till Edeby brygga. Följer man denna väg ett par hundra meter, har man t. h. en åkerväg, som går söderut fram mot en skogklädd höjd. Vägen följer denna först utefter den norra sluttningen, sedan efter en krök utefter den västra. Strax